

To je Kermaunerjeva igra (lažne) žrtve (»v razporu s samim sabo in s svetom«). Kermauner preveč poenostavlja stvari (poglavje »Kratki življenjepis uglednega jaza«), celo zanika možnosti samostojnega in osebnostnega zorenja ljudi v institucijah. Morda ne ve, da išče »krivdo« za svoje »institucionalne poraze« zunaj sebe; v družbi, ustanovah, v katerih ni »vzdržal«. Prava svoboda morda ne potrebuje nenehne filozofiranja o sami sebi. Kermaunerjeva svoboda je zakompleksana! Ne nazadnje: avtor nima izdelanega nikakršnega kulturno-političnega programa, razen lastnega, osebnega, zasebnega. Zato tudi ne polemizira, kot zunajinstitucionalist, s programom institucij, z njihovim delom, marveč le s »funkcionalnostjo«, s »poenotenjem« vsega, kar je (se dogaja) v institucijah.

V Staji pod Poncami (ali staji pod poncami) se je Kermauner bolj kot doslej pokazal kot literat, pisatelj; s svojim stilom, jezikom, oblikovanjem sedanjih in spominskih scen, odetih v bogate metaforične vizije. Ničesar trdnega ni, razvojno logičnega, vzročno-posledičnega, časovno linearnega. Vse je kaos diahrono-sinhrono perspektive, zato bralec lahko »reže« poglavja, jih bere, kot se mu zahoče. Kermauner je mojster stila; nihče doslej še ni v znanih simbolih iz naše kulturne zgodovine odkril toliko novih pojavnih različic, razlag, novih identitet. Pač, vse avtorjevo pisanje kaže njegovo izredno, usodno zavezanost in navezanost na slovensko kulturo (»nedopustljiva demonična obsedenost od ranega jutra do večera (...) nenehoma niham med pobožnim malikovanjem boginje kulture in zavistno željo, da bi jo, nedosežno, ubil, vlagam vanjo, vse kar imam in kar zmorem, hkrati pa jo ponižujem, smešim, razkrinkujem, a z njo devljem iz kože tudi sebe.«) Avtor s pisanjem sam sebe izdeluje; svet, ki je predmet njegove refleksije, je on sam, pravi. Močnejši, svobodnejši je v poglavjih,

kjer se mu ni treba ukvarjati z institucijami in podobnimi slovenskimi nevesočnostmi dandanašnji; kjer tematizira in aktualizira lasten odnos do narave, nekaterih biografskih potez in dogodkov, širšo perspektivo sveta in človekovega (negotovega) položaja v njem, skratka, tam, kjer spregovori svoboda sama.

FRAN MILČINSKI, ZBRANI SPISI 4

Dolgo vrsto let smo morali čakati na izid zbranih spisov Frana Milčinskega. Leta 1978 je DZS izdala prve tri knjige njegovih Zbranih spisov*, letos je sklenila obsežno založniško dejanje s četrto, sklepno knjigo. Ta prinaša poleg zgodb in povesti še črtice in tri dramske tekste. Prozna dela iz četrte knjige so povečini izhajala v dnevnem časopisju, revijah in koledarjih. Milčinski jih ni zbral v samostojne knjižne izdaje; nekaj jih je izšlo v dveh postumnih izborih: Humoreskah in groteskah leta 1935 ter v Cvetju in trnju izpod peresa Fridolina Žolne leta 1948.

Četrta knjiga Zbranih spisov obsega četrto poglavje, in sicer so v prvem zbrane Zgodbe in povesti (40), v drugem Listki in črtice (41), v tretjem Iz sodne prakse (Sejmski tatje, Znameniti porotni zagovori in Beležka o kranjskem tepežu), v četrtem pa tri igre. Celota torej, ki bo bralcem in literarnim zgodovinarjem pomagala razvozlati dilemo, ali naj Milčinskega »vrednotimo kot pisatelja za mladino ali odrasle, humorista ali satirika, realista ali naturalista, epika ali dramatika«, kot pravi v kratki spremni besedi Anton Slodnjak.

Zgodbe in povesti so večinoma izšle med leti 1905 in 1932 v Ljubljanskem zvonu, Slovenskem narodu, Koledarju

(* Fran Milčinski, Zbrani spisi 4, DZS Ljubljana 1980, uredila Breda Slodnjak, opremila Nadja Furlan, str. 589)

Družbe sv. Mohorja, Novicah, Mladiki, Jutru, Koledarju Goriške Mohorjeve družbe, Odmevih I, II, Žarkih I, II, Zadružnem koledarju, Zadrugarju, ter obeh že omenjenih knjižnih izborih. Milčinski upodablja v zgodbah anekdotične primere človekove duhovne omejenosti, nemoralnosti, banalnosti, preračunljivosti, zavisti, lakomnosti... Njegova pripoved je tekoča in jasna, brez razvidnejše literarizacije, trenutno aktualna (in odzivna) s svojo satirično, posmehljivo noto, eksemplarična, čeprav ne moralistična, didaktična deloma deklarativna. Zgodbe ohranjajo razvidno kompozicijsko-razvojno zgradbo, pač v skladu z moralno-kritično funkcijo in objavo v listih z visoko naklado. Danes bi takemu tipu proze morda rekli zabavni feljton. Milčinski gradi svoje povesti s pomočjo situacije, dialogov, moralke, kritike, parodije, do obveznega razpleta. Nekatere povesti so napisane v prvi osebi, kot da bi pisatelj hotel poudariti tehtnost in resničnost svojega sporočila, čeprav se v takih primerih stil ne spremeni. Deloma so zgodbe vsaj pokrajinsko locirane, nekatere so postavljene v konkreten kraj, npr. Ljubljano, nekatere pa izmišljen. Dogajanja se odvijajo v sodobnosti, a tudi preteklosti. Pisatelju so najljubše »folklorne« teme od ženitovanj do pravdarstva, od žegnanj do hajduštva, od posojilništva do mešetarstva, lovstva, procesij... Zdi se, da je Milčinskemu uspelo (morda po Levstikovem zgledu) s posebno anekdotično spretnostjo napisati Red zlatega runa.

Listki in črtice so izhajali med 1902 in 1932 v Slovenskem narodu, LZ, Slovenskem pravniku, Gospodinjsem koledarju, Jutru, Življenju in svetu, Zadružnem koledarju, Odmevih... Večinoma so, tako kot zgodbe in povesti, opisi in rahlo posmehljiv odsev človeških nravi, naših polpreteklih družbenih razmer, navad, običajev, lastnosti, le da je pripovedna oblika večinoma krajša. Nekateri teksti so kon-

kretnješi s svoji polemičnosti. Nesmrtnost v umetnosti (polemika med Ilešičem in Zupančičem) o minljivosti slave poetov in veljave njihovih del. Večinoma pa so prvoosebni (avtobiografski).

V cikel Iz sodne prakse je urednica Breda Slodnjak uvrstila tri tekste. Sejmski tatje so izšli kot 72. zvezek Slovenskih večernic (1918). Znameniti porotni zagovori so izhajali v Jutru leta 1924, Beležke o kranjskem tepežu pa leta 1925 v Življenju in svetu. Prva povest o okradenem neprevidnem sejmarju razkriva nekatere didaktično-obrambne napotke, v drugem avtor prisluhne šestim porotnim razpravam, zadnja pa je neke vrste folklorno-etnološki esej o tepežu na Kranjskem (v tej »disciplini« smo bili, baje, nekoč prvi na svetu).

In naposled prinaša četrta knjiga Zbranih spisov še tri igre. Iz devete dežele (Slovan 1908) je politična satira na avstrijske parlamentarne boje, Volkašin (1913) in Kjer ljubezen, tam Bog (1913) pa sta ljudski enodejanki.

MAJDA STANOVNIK, ANGLOAMERIŠKE SMERI V 20. STOLETJU

Z osmim zvezkom Literarnega leksikona — Angloameriške smeri v 20. stoletju Majde Stanovnik* smo dobili prvi obsežnejši pregled nekaterih »modernih, protitradicionalistično usmerjenih literarnih smeri 20. stoletja«, kot so jih uveljavile skupine angleških in ameriških avtorjev na angleškem jezikovnem področju zahodne Evrope in ZDA. Pregled teh tokov (imagizem, izgubljena generacija, jezni mladeniči, beatniška literatura) ni pomemben samo zaradi

* Majda Stanovnik — Angloameriške smeri v 20. stoletju, Literarni leksikon, osmi zvezek, DZS Ljubljana 1980, izdaja SAZU, Inštitut za slovensko literaturo in literarne vede, opremil Jože Brumen, str. 87)